

Szívbéli szókkal A Szentháromság Newman teológiájában

*Cor ad cor loquitur
Szív a szívhez szól¹*

Tavaly ünnepelte az egyház John Henry Newman születésének 200. évfordulóját. Élete átfogta a 19. századot, életművét mégis mintha csak a 20. század közepétől értékelnénk igazán. Méltatói nem egyszer nevezték a II. Vatikáni zsinat egyik előfutárának. Kora gondolkodása erősen különbözött a miénktől, Newmant mégis joggal tekinthetjük kortársunknak, hiszen az igazság hajthatatlan keresése több olyan belátásra segítette el, amelyet a sajátunknak érezhetünk.

Newman kora

A szentháromságtan csak az utóbbi évtizedekben került (újra) a teológia központjába. II. János Pál pápa már egy megindult mozgalom hatására kérte 1980-ban a teológusokat, hogy dolgozzák ki részletesebben a Szentháromság teológiáját. Meglepően hangozhat ez, hiszen a keresztény hit központi titkáról van szó, amellyel a teológusok hadán kívül egyetemes és regionális zsinatok egész sora foglalkozott az egyház története során. Tény azonban, hogy a középkori ember hitében elevenen élt a Szentháromság tisztelete, a 20. században viszont sokaknak absztrakt hittétellé halványodott. Karl Rahner joggal tehette azt az epés megjegyzést, hogy alig néhányan vennék észre, ha a három isteni személy eltűnne az egyistenhitű vallásos irodalomból, annyira „unitárius” szemléletre szűkült a keresztény jámborság.² Így volt ez már Newman korában is: a merev monoteizmus üres formulának láthatta a Szentháromság misztériumát. Amikor Newman föltette magának a kérdést, vajon a jelenkor egyházai közül melyik az igazi utódja az apostoli kornak, az egyházatyákhoz fordult: a Krisztus utáni első négy évszázad teológiáját tanulmányozta, azét a korét, amely nem kevés erőfeszítés és küzdelem után tételszerűen is megfogalmazta az egyház hitét a Szentháromságról.

Napjainkban megpezszdült a teológiai kutatás ezen a területen: egymást követik a témával foglalkozó írások, konferenciák. Ahogy az egyik nemrég megjelent monográfia szerzője megjegyzi: „egyszerre mindnyájan trinitáriusok lettünk”.³ A megnövekedett érdeklődéshez hozzájárulhatott részben az ortodox teológia hatása a nyugati teológiára, részben pedig a pneumatológia, a Szentlélekkel foglalkozó teológia megerősödése, nem kis mértékben a karizmatikus mozgalmak hatására. Kár, hogy mindez (egyelőre) még inkább csak elméleti síkon jelentkezik, s nem vált igazán életfordító erővé az egyház tagjainak gyakorlati hitében.

A megújuló szentháromságtan napjainkban izgalmas párbeszédbe kezdett korunk filozófiai antropológiájával a személy fogalmáról. A személy individualista fogalmát felváltotta a személy kommúniós-kommunikációs fogalma: a személy nemcsak másoktól különböző, független egyéniség, hanem másokkal párbeszédben, kapcsolatban álló, közösségi lény is. Másfelől pedig a hermeneutika kimutatta: az igazság nem érhető el objektív, mindentől-mindenkitől független kijelentésekkel. A sokdimenziós valóságot csak folytonos

¹ Newman jelmondata, amelyet bíborossá kreálása alkalmával választott magának.

² Karl Rahner: *Der Dreifaltige Gott als transzendenten Urgrund der Heilsgeschichte*. In: *My Sal* II. 319. f. Vö. Gisbert Greshake: *An den drei-einen Gott glauben*. Herder, 1996, 9.

³ E. Colin Gunton: *The Promise of Trinitarian Theology*. Clark, Edinburgh, 1997, XV. 3

keresés által, egymással és a keresett igazsággal való szüntelen kapcsolatban lehet megközelíteni.

Newman a racionalizmus és az individualizmus korában élt, amikor ezek a fölfedezések még ismeretlenek voltak. Ő mégis abban a tudatban kutatott, hogy az igazság nem elvont fogalom, hanem élő valóság; hogy a valóság csúcán az eleven személyes Isten áll: őt kereste, arra törekedve, hogy „az árnyakból és képekből eljusson az Igazsághoz”.⁴

Newman tanítása az örök (immanens) Szentháromságról

Newman teológiai kutatásainak középpontjában éveken át a 2–4. századi alexandriai iskola állt. Azokat a teológusokat tanulmányozta, akik fokról fokra – tapogatózva bár, olykor tévedve is – kidolgozták a szentháromságtan és a krisztológia alapvető fogalomrendszerét. Sokat fordított is a szövegeikből, és egyik korai monográfiájában összefoglalta tanításukat.⁵ Azt bizonyította, hogy ezek a teológusok felhasználják ugyan a hellenista filozófia fogalmait, tanításuk azonban mindenben egyezik a Szentírással és az apostoli kor hitével. A dogmafejlődés később is foglalkoztatta, legjelentősebb írásaiban mindig visszatér erre.⁶

Korának racionalizmusa ellenére Newman az ún. negatív teológia álláspontját érezte magához közel: a teológia, az emberi értelem sohasem képes maradéktalanul kifejezni Isten misztériumát. „A ‘Háromság’ szó azokhoz a fogalmakhoz tartozik – írja –, amelyeket véges foglaimunk kényszere erőltet ránk.”⁷ Még a dogmák vagy a Szentírás szavai sem tudják adekvát módon megjeleníteni Isten valóságát. „Ismerjük be, hogy a katolikus dogmák önmagukban nem tudják visszaadni a Mindenható Isten valódi eszméjét, hanem annak csak földi mását tükrözik, földi szóképek felhasználásával.”⁸ „Minden tiszteletünk fenntartásával elmondhatjuk, hogy a sugalmazott Írások szavai is tökéletlenek és hiányosak.”⁹ Mindez persze nem jelenti azt, hogy semmit sem tudunk Istenről. A teológia tudománya azonban mit sem ér élő vallásos hit nélkül, mondja Newman. A Nikaiai hitvallás szerinte sokkal több, mint dogmatikus kijelentések fogalmi szintézise: az Istent magasztaló szeretet himnusza.

Newman behatóan elemzi a teológiai fogalomrendszer kifejlődését az egyházatyák korában, rámutat az egyes fogalmak téves használatára is. Ettől azonban nem kell megijedni, sőt ez természetes velejárója annak, hogy az egyház csak fokozatosan tudja fogalmi úton feldolgozni, gondolati rendszerbe foglalni a kinyilatkoztatás üzenetét. Bár a szakkifejezések némelyikét eleinte pontatlanul vagy akár tévesen használják, ennek ellenére folyamatos és szilárd hagyományban bontakozik ki a Szentírás tartalma. Newman fölteszi a kérdést: „Vajon tévesen használt nevek és fogalmak nem fordulnak-e elő az egyházatyáknál is, akárcsak az eretnekeknél?” „Anatémáink, hitvitáink, küzdelmeink, szenvedéseink mindössze azokról a szegény fogalmakról folytak, amelyeket bizonyos szófordulatok közvetítettek számunkra.”¹⁰ Az alexandriai atyák tanítását elemezve egész fejezetet szentel a korai teológusok írásaiban előforduló „téves vagy pontatlan fogalmaknak és kifejezéseknek”.¹¹

A hagyomány ereje

Newman a katolicitás fő bizonyítékát éppen a szilárd hagyományban látja: a megszakítás nélkül folyó eszmecserében, teológiai-spirituális párbeszédben és az egyház folyamatosan élő

⁴ Életének választott jelmondata ez: „Ex umbris et imaginibus in veritatem”.

⁵ *The Arians*, 1833.

⁶ *Grammar of Assent*, 1870; *Development of Doctrine*, 1845.

⁷ *Grammar of Assent*, 1870, 50.

⁸ *Oxford University Sermons*, 1843, 34.

⁹ I. m. 266.

¹⁰ I. m. 338–339.

¹¹ *Tracts Theological and Ecclesiastical*, 1871 (1908), 162sk.

istentiszteletében, amely a kinyilatkoztatásra épül. Ez erősíti és tágítja a keresztények hitét, és segíti őket előre az üdvösség útján. Ebben a „teológiai közbeszédben” „még a legnagyobb egyházatyák és szentek is tévedtek néha, mivel az általuk használt kifejezések nem fejezték ki pontosan azt, amit gondoltak”. Az egyház ennek ellenére növekedhetett az igaz hitben: „az idő múlásával egyre világosabban értették meg a kinyilatkoztatást, amely egyszer s mindenkorra szól”. Ebben a nagy közös tanulási folyamatban az egyház hiteles tanítása világosan elkülönült a tévtanoktól, még akkor is, ha az egyházatyák olykor következetlenül beszéltek. Amikor Arius jelentkezett tanításával, az atyák elhatárolódtak tőle. Newman azt sem hallgatja el, hogy a keresztény tanítás e lassú kristályosodási folyamatának olykor jó szándékú, buzgó, az egyház ügyét védelmező teológusok is áldozatul estek: amikor téves tanokat kezdtek hirdetni, őket is elítélték nézeteikért.¹²

A hithagyomány nemcsak egy korszakot fog össze, hanem átível a századokon, kultúrákon, teológiai iskolákon. Newman az első századokat tekinti át az alexandriai atyákról és a katolikus hit fejlődéséről szóló könyvében. Összehasonlítja az alexandriai iskolához tartozó teológusok írásait: hogyan érlelődik szavakká, szóbeli kijelentésekké lassan az a hit, amelyet aztán a Nikaiai zsinat foglal hitvallásba: Jézus Krisztus „Isten az Istenből”. Órigenész szerint Krisztus „az Egy-született, aki öröktől együtt-létezik az Atyával”. Dionüsziosz így fogalmaz: „Mivel az Atya örök, a Fiú is örök... Mivel van szülő, van gyermek is.”¹³ „A zsinat – írja Newman – kijelentette, hogy az Urunkról szóló tanítás, ahogyan ők vallják, azonos avval a tanítással, amelyet az apostolok kezdettől fogva vallottak. Folyamatos és szilárd tanúság ez, amint a történelem tanúsítja.”¹⁴ „Így vezet be minket a Hármasság kimondhatatlan, imádandó, legméltóságosabb dogmájába.”¹⁵ Összegzésül Newman Lerini Szent Vincét idézi: „Nem szerzőnek kell lenned, hanem őrzőnek, nem kezdőnek, hanem követőnek, nem vezérnek, hanem oltalmazónak. Tartsd meg a hitletéteményt.”¹⁶

Az örök Szentháromság immanens, a teremtést megelőző életét Newman így foglalja össze: „egyedül voltak, de nem magányosak”, végtelenül boldogok „az egység kimondhatatlan intimitásában”. „A Fiú öröktől az Atya keblén, mint drága Szeretettje és Egy-születettje. Szerette őt a világ megteremtése előtt. A Fiú az Atyában volt, és az Atya őbenne. (...) és az Atyának és a Fiúnak ebben a kimondhatatlan egységében ott volt a Lélek is, mint az Atyának a Leleke és mint a Fiúnak a Leleke. Mindkettőjük Leleke egyszerre, nem elkülönülve tőlük, mégis megkülönböztethetően, úgyhogy öröktől fogva három személy volt és egyetlen Isten.”¹⁷

Newman hangsúlyozza, hogy a Hármasság Egy Istennek nem volt szüksége senkire és semmire, tökéletes volt és egészen szabad. „Miért keresett volna külső tárgyat, hogy azt megismerje és szeresse, hogy avval kapcsolatba lépjen, hiszen tökéletesen elegendő volt önmagának? (...) Nem volt magányos, hiszen öröktől vele volt Egy-született Igéje, akiben gyönyörködött és akit kimondhatatlanul szeretett, és az örök Szentlélek, a szeretetnek és a békének a köteléke”¹⁸ Newman a misztikus lélek megrendültségével gyönyörködik az örök Szentháromság közösségének, a szeretetben egyesült három isteni személynek tökéletes boldogságában. „Isten önmagának temploma, végtelen nyugalma, saját legfőbb boldogsága volt öröktől fogva.” Ez a nyugalom megszűnt, vagy legalább is átalakult a teremtés és a megváltás isteni drámájával, amelyet Isten szabad elhatározással kezdett el. „A megváltás

¹² *Meditations and Devotions; Oratory papers, posthumous* (1912), 119.

¹³ *Tracts Theological and Ecclesiastical*, 194sk.

¹⁴ *Essays Critical and Historical*. Vol. i., 1871 (1910), 130.

¹⁵ *Sermons on Various Occasions*, 1857, 1870, 1874 (1908), 185.

¹⁶ *Historical Sketches*, Vol. i., 1872, (1908), 388.

¹⁷ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. vi., 1842, 1869 (1907), 364.

¹⁸ I. m. 365.

egész ökonómiája (üdvösségtörténete) az egymást követő hatalmas műveknek sorozata. Nyugalomban kezdődtek, és nyugalomban végződnek”¹⁹

Az üdvösségtörténetben megmutatkozó Fiú és Lélek

A „teodráma” a világ teremtésével kezdődött. „Egy örökkévalóság után, amelyben Isten volt az egyetlen létező Lény, Isten körül akarta magát venni olyan teremtményekkel, akiket örök életre szánt. (...) Ekkor a nyugalom állapotából a megszakítás nélküli, folytonos cselekvés korszakába lépett át.”²⁰ Azóta a három „isteni cselekvő”, amint Newman szívesen nevezte őket, tökéletes harmóniában tevékenykedik. Szent Iréneusz metaforájával: az Atya két kezével cselekszik: a Fiúval és a Szentlélekkel.

Isten – személy, nem csupán valami elv, hangsúlyozza Newman, korának filozófusaival és liberális teológusaival vitázva. A kinyilatkoztatás alapján fejti ki az üdvösség történetét. Az önmagát feltáró, odaajándékozó Istent a legteljesebben Krisztusból ismerhetjük meg, s a Szentlélek által így kerülhetünk szeretetközösségbe a Szentháromsággal. Hiszen Istennek az a szándéka, hogy szeretetének közösségét és a szeretet folytonos kommunikációját kiterjessze a Szentháromságon kívülre, az általa teremtett világra és emberre. Ennek végső célja pedig a világ beteljesítése: az egész emberiség fölemelése Isten közösségébe.

Az üdvösségtörténetnek ez az isteni drámája négy felvonásban bontakozik ki: 1. A teremtésben, 2. A megtestesülésben, 3. Krisztus engesztelő áldozatában, 4. A megigazulásban, a Szentlélek bennünk lakásában.

1. Teremtés

Newman sajátos szót használ az egyházatyák, főleg Szent Atanáz nyomán, amikor kifejti Krisztusnak, az Egy-szültött Fiúnak szerepét a teremtésben. „Az Ige alászállásával (szünkatabazisz), általa a teremtést is gyermekévé tette Isten.” „Az Atya Egy-szültöttje isteni fiúságát átadja a mindenségnek, vagy pontosabban a mindenséget isteni teljességének részesévé teszi, azáltal, hogy belép vagy beleszületik a világba.” Krisztus így a teremtésnek Első-szültöttjévé, majd az üdvösségre választottak Első-szültöttjévé lesz.

A Fiú alászállása a világba a teremtéskor csak előfutama volt a Fiú megtestesülésének az idők teljességében. „A teremtést felmagasztalta a fiúság méltóságára, eközben maga lealacsonyodott hozzá.” A Fiú igazi alászállása a megtestesülésben következett be.

2. Megtestesülés

Newman részletesen foglalkozik a megtestesült Fiú földi életével. Gyakran elmélkedik Krisztus önkéntes lealacsonyodásáról, arról, hogy tudatosan választotta az alacsony sorsot, a szegénységet.²¹ Megrendülten ír Krisztus alázatáról.

Anélkül, hogy az *unio hypostatica* kifejezést használná, Newman egyértelműen vallja Krisztus valóságos istenségét és emberségét. „Krisztus személye isteni, s ebbe az isteni személybe vette föl az emberi természetet. Más szavakkal, a cselekvő: Isten, bár a testünkben megjelenő Isten, nem csupán egy ember, akiben ott van az isteni jelenlét.” Hangsúlyozza, hogy „Isten örök szava cselekedett a magára vett emberség által... Amikor szenvedett, Isten volt az, aki szenvedett.”²² Szemléletes leírást ad arról, hogy Istent hogyan lehetett visszautasítani és megkínózni Krisztusban. „Isten, a Fiú szenvedett abban az emberi természetben, amelyet magára vett... A katona Istenre, a Fiúra emelt kezét... Ez az oly

¹⁹ I. m. 354.

²⁰ *The Arians*, 1833, 1871 (1908), 9. *The Doctrine of the Primogenitus*

²¹ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. iv., 1839, 1869 (1909) {viii}, 240.

²² Uo.

könyörtelenül leköpdösött arc magának Istennek az arca volt... Istennek magának a vére, húsa, kezei, halántéka, oldala, lába... Maga a Mindenható Isten, a Fiúisten volt a szenvedő.”²³

Alig tudjuk elképzelni, mit jelenthetett Krisztus számára az, hogy isteni személyiségében élje át az emberi szenvedéseket. „Krisztus lelke többet érzett, mint bármely más ember, hiszen a lelke személyes egységben volt az Isten Igéjével. Krisztus sokkal élesebben tapasztalta meg a testi fájdalmakat, mint bárki más... Szembenézett a fájdalommal. Egész tudatát felajánlotta hozzá; keblébe fogadta úgy, ahogyan volt, s a szenvedés teljes tudatosságával fájta meg minden szenvedését... Tudatosan akarta teljes egészében átélni a fájdalmat.”²⁴

Hogy Newman mennyire komolyan vette Jézus valóságos emberségét, azt mindennél jobban bizonyítja az a mód, ahogyan Jézus utolsó napjairól elmélkedik, amikor átélte az Isten jelenlététől való megfosztottság tudatát. „Nyilvános működése során az emberektől Istenhez menekült. Az Isteni Közösségben talált oltalomra.” „Amikor azonban úgy akarta, akkor meg tudta fosztani emberségét az Isten jelenlétének fényétől. Ez volt a legutolsó és a leghatalmasabb szenvedés, amelyet magára vett... Megfosztotta magát attól az elemi vigasztalástól, amelyben élt.”²⁵

3. Engesztelés

Newman több elmélkedésben foglalkozott Krisztus hármasság – tanítói, pásztori és papi – feladatával. Szerinte ezekben a Szentháromság jelenik meg: az Atya a király, a Fiú a pap, a Szentlélek a próféta.²⁶ Krisztus nyilvános működése a szenvedésébe torkollott, majd a kereszten végződött. Ez azonban elmondhatatlanul fontos volt: „Krisztus nem csupán vértanú, hanem engesztelő áldozat.”²⁷ „Krisztus halála nem csupán vértanúság volt... Amint nem csupán ember volt, ugyanúgy nem csupán mártír. Az ember vértanúként hal meg, az Isten Fia engesztelő áldozatként.”²⁸ Ebben az engesztelésben részt vett mindhárom isteni személy. Krisztus halála nem egy kivételes élet tragikus, bár hősiességét jelentette, hanem az üdvösségtörténet legnagyobb eseménye volt, amely feltámadásában, mennybemenetelében és a Szentlélek kiárasztásában folytatódott.

Newman mély együttérzéssel elmélkedett Jézus életéről és szenvedéséről. Gondolatvilágába beszédeinél is mélyebb bepillantást nyerhetünk imádságaiban. „Ő testünkben lévő Istenünk, ruhád szegélyébe kapaszkodunk, (...) mert nélküled nem tudunk fölemelkedni hozzád. Ő kifejezhetetlen eksztázis, minden szenvedés után. (...) Deus cordis mei. Te vagy a szívem Istene.”²⁹ Másutt Isten rejtett együttérzéséről elmélkedik. „Isten szeretete, a Mindenhatónak és Öröknek hatalmas részvéte az, amely leereszkedett hozzánk, mivel az emberi természet formájában képesek vagyunk felfogni azt.”³⁰ A lehető legmélyebb kapcsolat, kommunikáció jön így létre Isten és az emberi lélek között.

4. A megszentelő Lélek

A megváltás drámájában Krisztus küldetését rejtett földi élete, feltámadása és mennybemenetele után a Szentlélek folytatta. Ugyanannak a drámának két különböző szereplője jelenik meg bennük: mindketten sajátos feladatukat, küldetésüket teljesítik. A megigazulásban a fő szereplő Krisztus Lelke. „Krisztus küldetése befejeződött akkor, amikor elhagyta a világot. Újra eljön, de Lelke által. (...) Csak egyetlen engesztelő áldozat van, de

²³ Uo.

²⁴ *Meditations and Devotions; Oratory papers, posthumous* (1912), 433sk.

²⁵ I. m. 413-431.

²⁶ *Sermons on Subjects of the Day*, 1843, 1869 (1909), 52–63.

²⁷ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. ii., 1835, 1869 (1908), 42.

²⁸ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. vi., 1842, 1869 (1907), 70.

²⁹ *Meditations and Devotions; Oratory papers, posthumous* (1912), 534.

³⁰ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. iii., 1836, 1869 (1910), 133.

ezernyi megigazulás.” Egyéni megigazulásunk Newman szerint abban áll, hogy „lelki, folyamatos, mindenütt folytatódó kommunikációban vagyunk evvel az áldozattal”.³¹ „Krisztus a saját személyében engesztelt ki minket, majd Lelke által tesz megigazulttá”, kegyelme így „osztható szét, kommunikálható, így lehet részesedni benne, boldoggá lenni általa”.³² Newman tanítása a megigazulásról előre mutat az 1999-ben kiadott augsburgi közös nyilatkozatra – ennek kifejtésére azonban itt nincs módunk. Csupán annyit jegyezhetünk meg, hogy a megigazulás Newman számára elsősorban a Szentlélek bennünk lakását jelenti, vagyis a megkeresztelt hívők folyamatos és bensőséges érintkezését Krisztus lelkével. „A Szentlélek szívünkbe adta jelenlétét; ez megigazulttá tesz, hiszen megigazulásunk nem más, mint jelenlétének birtoklása.”³³

A feltámadt Krisztussal való kapcsolat nem jámbor képzelgés vagy misztikus tapasztalat. A szentségek, elsősorban a keresztség és az Eucharisztia által válhatunk ennek részesévé. „A kiengesztelődést feltámadt Urunk teste és vére hozta el számunkra. Először feláldozta, majd szétosztotta magát. A megtestesült Ige a testét és a vérért valami valóságos, bár ismeretlen módon szétosztotta lelkünknek és testünknek.” Titokzatos, szent kapcsolat ez, amelynek kifejezésére „elégtelen minden szó”, mégis „a kommunikáció valóságos ajándéka”.³⁴ Egyedül a Szentlélek tudja lelkünket „Isten jelenlétebe emelni, amíg testünk a földön van”, „isteni impressziók által”. „Jelenlévővé teszi bennünk Krisztust, azáltal, hogy minket jelenlévővé tesz Krisztusban.”³⁵ Az üdvösség történetében az első közvetítő, kommunikátor Krisztus, aki érintkezésbe lépett velünk. Az ő művét folytatta és beteljesítette a Szentlélek, az örökös kommunikátor, aki folyamatos érintkezésben van velünk.

Életünk a Szentlélekben

Az üdvösségtörténet drámáját nem nézhetjük ölbe tett kézzel, amolyan színházi közönségként: ennek a drámának részese minden egyes ember, a teodráma mindenkiben folytatódik. Newman munkásságának egyik legismertebb része a lélek (a lelkiismeret) és Isten párbeszéde.

Newman egyik visszatérő szava a „hívás”. A Szentírásban számos ilyen isteni meghívással találkozunk. „Krisztus egész életünkön át szólítgat bennünket. (...) A meghívás folyamatában élünk, egyik eseményről a másikra, egyik dolgról a másikra. Nem hagy nyugtot soha, hanem előre hívogat örök nyugalomunk felé. (...) Életünk eseményeiben és konfliktusaiban találjuk az egyik különleges módját annak, hogy az említett hívások elérjenek bennünket.”³⁶

Krisztus hívását nyitott szívvel kell meghallani és követni, hívó engedelmességgel. Vissza is lehet azonban utasítani: a lelkiismeretet el lehet hallgattatni. „Ha az ajándéknak ellenállnak, akkor fokozatosan visszavonja jelenlétét.”³⁷ Newman részletesen kifejti, miben áll a hívó engedelmesség. „A hit azt jelenti, hogy látás nélkül rá merjük bízni magunkat Krisztus szavaira.”³⁸ Ehhez azonban „némi rokonszenvre, némi szeretetre, némi tiszteletre, némi bűnbánatra, a javulásra irányuló némi kis vágyra van szükség annak felismerése nyomán, hogy Ő mit tett és szenvedett értünk.”³⁹ A nehézség az, hogy „kőből van a szívünk, olyan kemény, mint az országút. Pedig gyöngéd, érzékeny, élő szívre van szükségünk.”

³¹ *Lectures on Justification*, 1838, 1874 (1908), 205.

³² I. m. 207.

³³ I. m. 137.

³⁴ *Essays Critical and Historical*, Vol. i., 1871 (1910), 248.

³⁵ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. vi., 1842, 1869 (1907), 127sk.

³⁶ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. viii., 1842-1843, 1869 (1908), 24.

³⁷ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. iii., 1836, 1869 (1910), 267.

³⁸ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. iv., 1839, 1869 (1909) {viii}, 300.

³⁹ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. vi., 1842, 1869 (1907), 40.

Az engedetlenség legbiztosabb ellenszere a szemlélődés. „Egész nap folytonos erőfeszítést kell tennünk, hogy reá gondoljunk, szeretetere, parancsaira, ajándékaira, ígéreteire.” Az elmélkedés „meg tudja lágyítani a szívünket”, úgy hogy „lassan-lassan belénk szivárog némi melegség, világosság, élet és szeretet”.⁴⁰

A lelkiismeret

A lelkiismeret az a velünk született érzék, amely képes az isteni hívások felfogására. „A lelkiismeret az összekötő kapocs a teremtmény és a Teremtő között.”⁴¹ „Belső tanítónk a vallásra a lelkiismeret. Ez a személyes kalauzunk.”⁴² A lelkiismeretünk révén tudunk érintkezni Istennel, közösségre-érintkezésbe lépni vele, örülni bennünk lakásának, jelenlétének. „Az ember egyszer csak kilép önmagából, a benne megszólaló Hang hallatára.” A lelkiismeret benső hangja, fénye az az igazi Világosság, amely megvilágosít minden embert. „Több, mint az ember saját énje. Egyes esetekben vagy irányokban elhallgattathatja ugyan, kijelentéseit eltorzíthatja, de nem függetlenítheti magát tőle. Megtagadhatja az engedelmességet, elutasíthatja a használatát, de az megmarad.”⁴³

Az életszentség Newman legszemélyesebb életcélja: erre kell törekednie minden hívőnek. „A hit úgy viszonylik a szeretethez, ahogyan a vallás az életszentséghez.”⁴⁴ A megigazulás eredménye: az az új teremtmény, amely a megdicsőült Krisztus Lelkének bennünk lakásával megszületik. A keresztények „felvétetnek Krisztusba, őbenne léteznek, létük már halandó életük során Istenben van”.⁴⁵ A keresztények a szentségre kaptak meghívást, vagyis arra, hogy növekedjenek hitben, szeretetben és engedelmisségben. „A megismerés egyik állapotából átmegyünk a másikba. Magasabb régiókba emelkedünk az alacsonyabbakból azáltal, hogy hallgatunk Krisztus hívására, és engedelmeskedünk neki.”⁴⁶ Isten egyre több igazsággal ismertet meg bennünket. „Isten maga szól hozzánk.” „Isten a vallási igazság magasabb világába emelhet föl. Működünk együtt vele.” A kinyilatkoztatásban önmagát feltáró Isten így folyamatos egzisztenciális kapcsolatban áll a hitben megnyílt emberi szívvel, személyes létük kezd párbeszédet, egyre mélyülő közösségben.

Az imádság

Az imádság a legigazibb válasz Isten hívására. Newman benső világát leginkább imáiból ismerhetjük meg. Két személy egyre mélyülő kapcsolatának, a szeretet valódi párbeszédének megnyilvánulásai ezek. Többnyire Newman az, aki kér valamit, de amit kér, nem más, mint maga Isten. „Odaszögezhetem szívemet igaz szerelmemhez?”⁴⁷ „Szemei rám tekintenek, és megindítják a szívemet. Lehelete csupa illat, és kiemel önmagamból. Örökre az arcát fogom szemlélni, s abba sem hagyom többé.”⁴⁸ „Egész szeretetemmel és rajongásommal tisztellek téged, felindult érzelmeimmal, néked alávetett, elszánt akaratommal. (...) Add, hogy szívem a Te szíved ritmusára dobogjon.”⁴⁹ „Add meg nekem azt a nyílt szívű őszinteséget, amelyre

⁴⁰ Uo., 43.

⁴¹ *Grammar of Assent*, 1870 (1909), 117.

⁴² I. m. 389.

⁴³ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. ii., 1835, 1869 (1908), 18., 64.

⁴⁴ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. iv., 1839, 1869 (1909) (viii), 313.

⁴⁵ *Lectures on Justification*, 201.

⁴⁶ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. viii., 1842-1843, 1869 (1908), 23-32.

⁴⁷ *Meditations and Devotions; Oratory papers, posthumous* (1912), 312.

⁴⁸ Uo., 409.

⁴⁹ Uo., 573.

vágyom. Taníts meg, hogyan szerethetlek jobban.”⁵⁰ Newman végső célja a teljes egység Istennel, bár tisztában van avval, hogy végtelen távolság választja el a teremtményt a Teremtőtől. „Ne csak azt add meg, hogy láthassalak, hanem azt is, hogy osztozhassam veled a Te boldogságodban!”⁵¹ „Hadd legyek részesévé az Isteni Természetnek, annak minden gazdagságával együtt. (...) Taníts meg és tégy képessé arra, hogy a szentek és az angyalok életét élhessem.”⁵²

Az egyház

A keresztény ember azonban nem elszigetelt individuumként lép kapcsolatba Istennel, hanem közösségekben, Krisztus Teste tagjaként. Az isteni közösség a földön az egyház történelmi, szentségi közösségében folytatódik. „Krisztus nem pusztán egyedeknek tekint bennünket, hanem testeként, egyfajta meghatározott egészként.”⁵³ „Kegyelmes szándéka az, hogy eggyé tegye őket, mégpedig úgy, hogy a földet a mennyhez teszi hasonlóvá. (...) Mindegyikünk, mindenestül az Ő misztikus testét alkotja, (...) s ezáltal új teremtményt hoz létre az egységben.”⁵⁴

„Krisztus nem azért jött el, hogy eggyé tegyen, hanem hogy meghaljon értünk: a Szentlélek jött el azért, hogy eggyé tegyen minket Őbenne, aki meghalt és most él, vagyis hogy megalkossa az egyházat. (...) Eleven kövek vagyunk. (...) A szentek közössége egymással, a Szentháromságban, amelyben az egymással való közösségünk fennáll.”⁵⁵

Az egyházatyák korában egységben volt egymással a spekulatív teológia és a misztikus istenkeresés. A teológusok szentek voltak, és a szentek teológusok. Mára ez a harmónia megszűnt.⁵⁶ Newman azonban ebben is az egyházatyák nyomában járt: elítélte a pusztán fogalmakkal játszadozó „teológiai fecsegést”, és sürgette teológia és hit kapcsolatát, hiszen mindkettőnek az Istenhez való közeledést kell szolgálnia. A teológiának az istendicsőítésben kell kiteljesednie. „Legfőljebb árnyakban tudjuk meglátni őt, s még ezeket az árnyfoltokat sem vagyunk képesek összerakni, hiszen ide-oda imbolyognak, és sose jelennek meg előttünk teljességükben. (...) A Róla alkotott képünk sohasem egyetlen, hanem számtalan rész-mozzanatra hullik szét, amelyeket nem tudunk összeilleszteni.”⁵⁷ A különböző nézeteket ezért a hívőknek és a teológusoknak közös erőfeszítésével kell összehangolni. Mindez így is csak halvány visszfénye a Misztériumnak, a vallásos hithez azonban elegendő. Newman a Nikaiai hitvallásra utal, amely szerint „a dicsőítés, a hitvallás zsoltára vagy himnusza, a mélységes, leboruló imádaté, amely csak a választottak énekéhez hasonlítható a Jelenések könyvében.”⁵⁸

Newman élesen bírálja a felszínes filozófusokat és a liberális teológusokat, akik nem engedelmeskednek a lelkiismeretüknek. Az ilyen „kritikus és bíró, nem pedig kutató; tárgyal és alkudozik, miközben világosságért kellene imádkoznia. Így aztán semmit sem ismer meg helyesen, s eljut oda, hogy elvesse az isteni üzenetet.”⁵⁹ Viszontagságos és hosszú élete során Newman mindig hűséges maradt az Igazság kereséséhez: így tudott el is jutni hozzá, „homályok és árnyképek” közül.

⁵⁰ Uo., 582.

⁵¹ Uo., 590.

⁵² Uo., 596.

⁵³ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. ii., 1835, 1869 (1908), 120.

⁵⁴ *Lectures on Justification*, 200.

⁵⁵ *Parochial and Plain Sermons*, Vol. iv., 1839, 1869 (1909) {viii}, 171.

⁵⁶ Hans Urs von Balthasar: *Schwestern im Geist*. Johannes, Einsiedeln, 1990, 74.

⁵⁷ *Grammar of Assent*, 131.

⁵⁸ Uo., 133.

⁵⁹ Uo., 425.